

mørkkledte mænd, som beskuer ham fra en halvcirkelformet udkant. Beskueren af billedet ser altså sit eget påklædte blik lure på undersvendens udsatte nøgenhed, skønt den triumferende, unge mand også er et maskulint ideal, en muskuløs vinder. Her er inspiration at hente til flere analyser af forholdet mellem blik og objekt.

Anne Knudsen
dr. phil., lektor i antropologi
Odense Universitet

JOHN ARUNDEL BARNES: *A Pack of Lies – Towards a Sociology of Lying*. Cambridge, New York & Melbourne: Cambridge University Press 1994. 200 sider. ISBN 0-521-45978-8 paperback, pris £12.95. ISBN 0-521-45376-3, hardback, pris £35.00.

THE FIRST LIAR „was the true founder of social intercourse“ – Oscar Wilde (1889 [1889] s.153).

Det handler om løgn, løgnerne, de bedragne, de hvide og sorte, det dobbelte bogholderi, at sætte mål over middel, placeboeffekten, livsløgnet og selvbedraget, mytomanerne, de sygeligt sanddru, lystløgnerne, Pinocchios næse, julemanden, de upassende sandheder, de mistænkelige kropssprog, løgnedetektorerne, de krydsede fingre, pokerfjæsene, jesuit-løgnene, telefonsvarerne, bogbrændingerne og lyveklubberne. Det er kort sagt en underholdende bog.

J. A. Barnes, Australian National University, har sat sig for at give et indblik i løgnens sociologi. Det er der kommet en lille perle af en bog ud af. Bevar os, den kan ikke alt, essayistisk og generel som den er, men det er et inspirerende, intelligent og vittigt indblik, man får i løgnens rige.

Ideen om sandhed kan kun konstrueres ved sin modsætning – løgnet, så bredt og dialektisk starter han (s.4). Barnes bemærker, at fænomenet løgn er yderst omfattende og et vigtigt emne, og undrer sig derfor over, at der er så få sociologer, mfl., der har beskæftiget sig eksplicit med dette tema. Ligeledes finder han det overraskende, at Freud kun skrev en lille smule om at lyve, når nu selvbedrag er så centralt et tema for psykoanalysen (s.6). Barnes' gennemgang af løgnet former sig i høj grad som en gennemgang af, hvordan den konstrueres forskelligt i forskellige kontek-

ster. Med dette relative ærinde kan det forekomme besynderligt, at han ikke selv ser, at svaret på hans undren kunne være, at løgn er for kulturspecifikt et begreb til at kunne have været af interesse som generel, afgrænset kategori for sociologer – og for Freud. Denne vaklen mellem at opfatte løgn som en konstant og en relativ term ses af og til gennem bogen, idet det ikke altid er præcis de samme kriterier, der stilles for, hvad en løgn er. Det ligger dog til dels i begrebets natur. Som kontekstbestemt fænomen afhænger dets væsen af, hvad det defineres i forhold til. Dets væsen er legio. Det er et underholdende emne, men uhåndterligt. Barnes forsøger sig dog med en definition af begrebet, der er tilstrækkelig løs til at kunne anvendes i de fleste sammenhænge. „A lie ... is a statement intended to deceive a dupe about the state of the world, including the intentions and attitudes of the liar“ (s.11). En dejlig bred definition, der i afslutningen uddybes med den pointe, at det egentlig er løgnerens mening, der skjules, ikke verden (s.143).

Undervejs i forsøget på at indfange løgnens væsen – et forsøg, der naturligvis er dømt til at mislykkes – gør Barnes sig mange interessante overvejelser. Det relationelle og kontekstbestemte er Barnes' vinkel, men det spilles hele tiden op imod hans mere finite teoretiske overvejelser. Denne opbygning fungerer godt. Barnes foretager en indhegning af forskellige begreber og fremviser derefter utallige felter, hvor de er på spil. Niveauerne er velgennemtænkte, iagttagelserne er skarp-sindige, og sproget er meget klart. Især er eksemplerne klare. De fungerer som episke præcisioner snarere end pædagogiske billeder af de hypoteser, Barnes kommer med undervejs.

Et gennemgående eksempel, ja nærmest bogens glorificerede ærkeløgner, er Ronald Reagan. Han optræder igen og igen, og belyser stadigt nye sider af løgnens væsen. Et andet eksempel, som bliver gentaget ofte, tit side om side med heroen Ronald, er historien om en kvinde, der bliver bedraget af sin mand, men som samtidig selvbedragerisk ikke ser det i øjnene. Dette forhold producerer utallige lag af løgn og bedrag. Den ene ved, at den anden ved, men siger det ikke, hvad den anden naturligvis ved uden at lade sig mærke med det etc. etc. Et menageri, som Reagan ifølge et citeret sprichwort nok ikke ville have haft let ved at følge med i: „George Washington couldn't tell a lie, Richard Nixon couldn't tell

the truth, Ronald Reagan couldn't tell the difference" (s.33).

Antropologi som fag får også nogle ord med på vejen. Barnes behandler såvel løgngen i akademiske cirkler som de misforståelser, der fører til gensidige antagelser om løgnagtighed mellem antropolog og informant. Desuden nævner Barnes den debat, der har fundet sted, om forholdet mellem facts og fiktion, og som har afstedkommet ekstreme positioner som denne her fra Edmund Leach: „ethnography is fictional“ (s.133). Barnes citerer også Leach for at have sagt til sine antropologiske kolleger, at de burde kritisere sig selv for at være dårlige romanforfattere snarere end inkompetente videnskabsfolk. Tekstdebatten er interessant i forhold til Barnes ærinde, når den når disse ekstremer. Hvad konsekvenserne for antropologi angår, forholder Barnes sig passiv. Dette var blot et eksempel på en måde at tage sandhed og løgn alvorligt. Det er nu også et eksempel på en debat, der har udtømt sig selv. Det er ikke nemt at skrive noget som helst, når alt på forhånd defineres som skønlitteratur. Enten kan man udråbe et antropologiens død, eller man kan starte et nyt sted: Antropologiens problem er et oversættelsesproblem, og al oversættelse er principielt umulig. Det er umuligt at bevise, at antropologiske tekster ikke er postmoderne fiktion, men det antropologiske projekt lader dog til alligevel at lykkes i nogen grad af og til. Det antropologiske projekt som reelt projekt må antages som et eksperiment. Et af grundvilkårene for humanistisk forskning er vel, at der ikke er bevisførelse mulig, alligevel lader det til, at der forskes af og til, og i nogen grad med resultat. Barnes ville sikkert give mig ret – man kunne forestille sig, at han kun havde en hovedrysten til overs for den meget ideale opfattelse af antropologi og sandhed, der fører til denne fikcionalisering af hele disciplinen.

Barnes kommenterer altså næsten intet, han fremlægger kun andres resultater. Det klæder bogen, fordi det gør overblikket større. De sidste tre kapitler er dog værre end de første, og det er fordi Barnes her søger at give sit eget bud – og det gør bogen i drastisk grad ringere, måske fordi der ikke kan konkluderes meget om løgn, måske fordi Barnes vover sig ud i evolutionistiske udredninger og forsøg på at finde verdens første løgn, ur-løgngen. Her forsøger Barnes sig med alt fra planteriget til primater. Barnes er bedre til at give overblik end til at give opskrifter.

Denne løgnens sociologi kommer sine steder til at fungere som en håndbog med anvisninger i løgn og i, hvordan man opdager de andres løgne. Det er en slags omvendt grønspættebog.

Bogen er let skrevet, vittig og intelligent, og Barnes er elegant med både stor viden og stort vid, dog af og til med tendens til at blive overfladisk. Hans mange morsomme citater kan af og til blive til de rene snurrepiberier og pudsigheder for pudsighedens skyld.

Ideen om en af de rigtig store løgnere må nævnes på falderebet. Blandt visse modstandere af darwinistisk teori, kreationisterne, vækker det ingen vaklen i geledderne, at der er beviser for jordens umådelige alder. Jorden blev stensikkert skabt i 4004 f.Kr., men af en Gud, der selvfølgelig er „smart enough to cover his tracks“ (s.137).

Kirsten Marie Raahauge
Institut for Antropologi
Københavns Universitet

JOHN D. BARROW: *Pi in the Sky. Counting, Thinking and Being.* London: Penguin Books 1993. (First Edition by Oxford University Press 1992). ISBN 13-579-10864-2, paperback. Pris U.K. £7.99. Aust. \$16.95, Can. \$10.99.

Som delvis bod for at jeg endnu engang, yderst negativt, anmelder et antropologisk forsøg på at behandle biologi, tilpasning og evolution (jvf. anmeldelsen af Ed. G. A. Harrisons *Human Adaptation* andetsteds i dette bind), kan jeg med stor glæde anbefale antropologer Barrows sidste bog om regning, matematik og kultur. Bogen er forbilledligt „populær“, og giver, i Gregory Batesonsk forstand, problemstillinger, „der er gode at tænke i“.

Som mange betydningsfulde fysikere/matematikere og nogle biologer, er Barrow belæst og indsigtfuld langt ud over sit fagområde (matematisk fysik, professor i astronomi), og skriver et forbilledligt engelsk. Bogens lidt redaktionssekretær-formulerede titel, dækker over en egentlig antropologi. Hvorfor er vi her, hvorfor passer vi så godt til Verden – eller Verden til os – og hvorfor er matematik sådan et godt redskab til at forudsige, hvad der sker i de fysiske makro- og mikro-omgivelser, vi lever i?

Modsat sproget er matematik jo en ny opfin-